

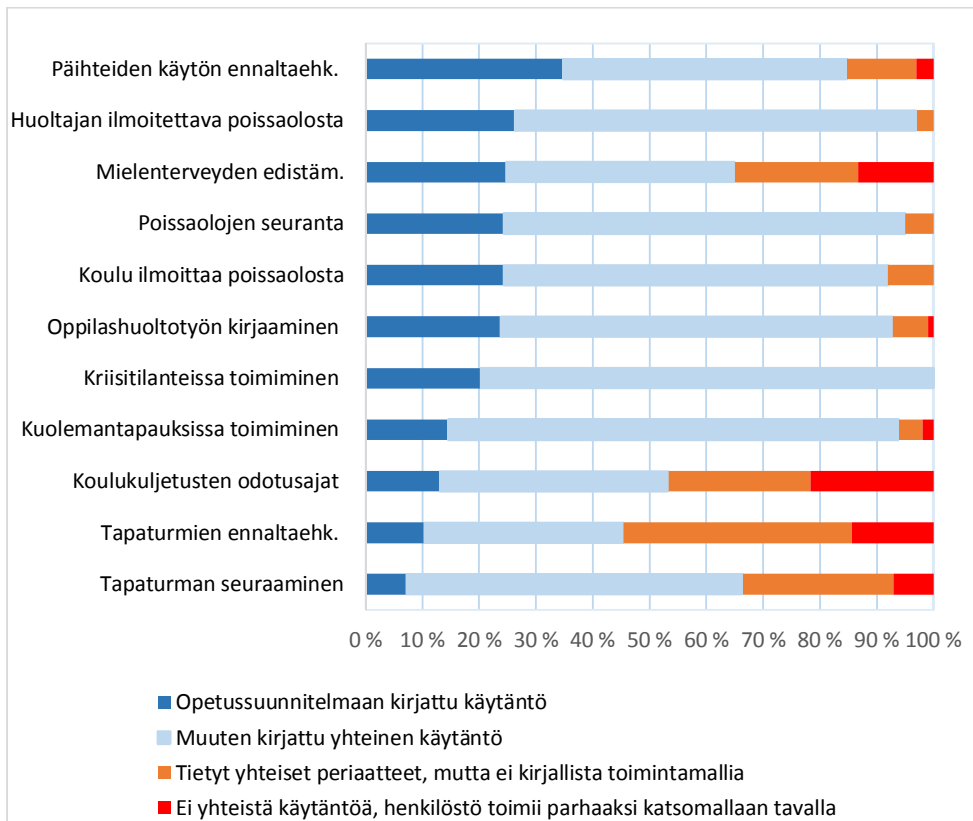
8 Koulujen toimintakulttuuri hyvinvoinnin näkökulmasta

Pirjo Lindfors, Sakari Karvonen, Jaana Minkkinen & Arja Rimpelä

Tässä luvussa esitetyt tiedot perustuvat Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen peruskouluille vuonna 2013 toteuttamaan Terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa -tiedonkeruuseen (TEAvisari, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013). Elokuussa 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013) painottaa voimakkaasti koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämistä yksittäisten oppilaiden tukemisen rinnalla. Oppilaiden osallisuutta korostetaan entistä enemmän keskeisenä kouluhyvinvointiin ja oppimiseen liittyvänä tekijänä, joka nousee esiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa että perusopetuslaissa (Perusopetuslaki 628/1998). Tutkimusten perusteella oppilaiden osallisuus ja kokemus kouluyhteisöön kuulumisesta ovat yhteydessä mm. oppimismotivaatioon ja kouluasuoriutumiseen (Upadyaya & Salmela-Aro, 2013).

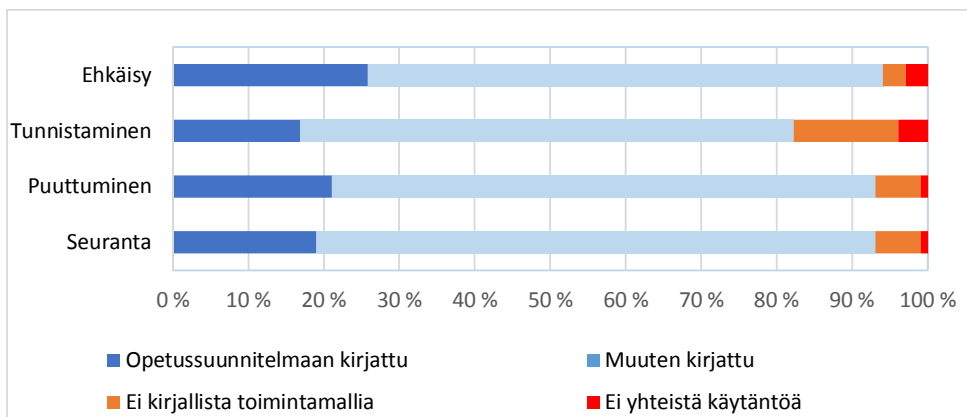
Yhteisöllisen opiskelijahuollon toteuttaminen edellyttää paitsi riittävää moniammatillisen työn resursointia myös uudenlaista työorientaatiota ja toimintakäytäntöjä. Yhteisesti sovitut ja kirjatut käytännöt luovat koululle yhtenäistä toimintakulttuuria, jolloin myös ongelmatilanteissa ja niiden ehkäisyssä tiedetään, miten toimia. Tutkimus on osoittanut muun muassa, että tupakointirikkeiden kirjaaminen ennustaa oppilaiden vähäisempää tupakointia kouluaikana (Saaristo, Kulmala, Raisamo, Rimpelä & Ståhl, 2014). Vain kirjattuja käytäntöjä voidaan pitää sellaisina, että ne sitovat tai ohjaavat toimintaa. Vahvin muoto on opetussuunnitelmaan kirjattu käytäntö.

Yhteisesti sovitut käytännöt kuvaavat koulun sitoutumista terveyden edistämiseen ja sitoutumisen näkymistä mm. erilaisissa toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa, kuten koulun opetussuunnitelmassa. Kaikissa kouluissa oli opetussuunnitelmaan tai muulla tavoin kirjattu käytäntö kriisitilanteiden osalta, mikä todennäköisesti heijastaa kouluampumisten jälkeistä tilannetta. Oppilaiden poissaolojen kirjaamisesta ja huoltajalle poissaoloista ilmoittamisesta oli olemassa yhteisesti sovittu ja kirjattu menettelytapa useimmissa kouluissa (Kuvio 8.1 seuraavalla sivulla).

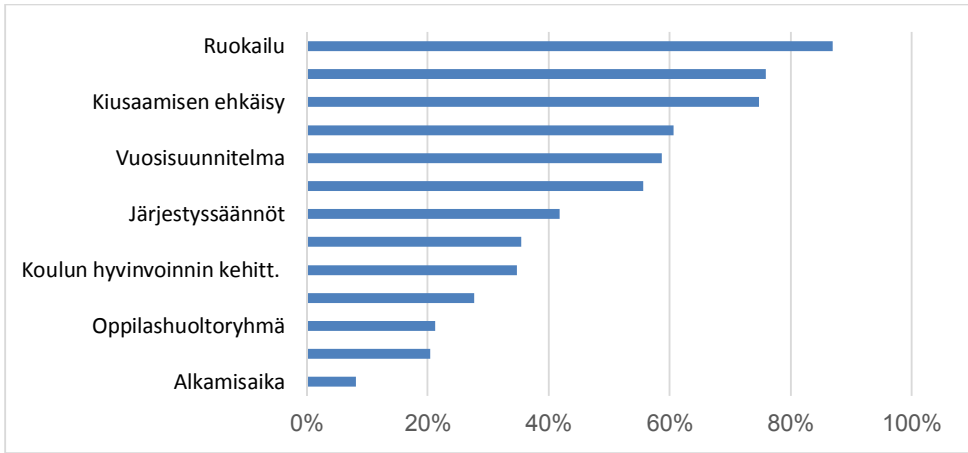
Kuvio 8.1 Yhteisesti sovitut menettelytavat ja niiden kirjaaminen metropolialueen kouluissa. (TEAvisari, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013)

Kiusaamisen ehkäisyyn, tunnistamiseen, siihen puuttumiseen ja sen seurannan osalta lähes kaikissa kouluissa on olemassa kirjatut yhteiset toimintatavat (Kuvio 8.2).

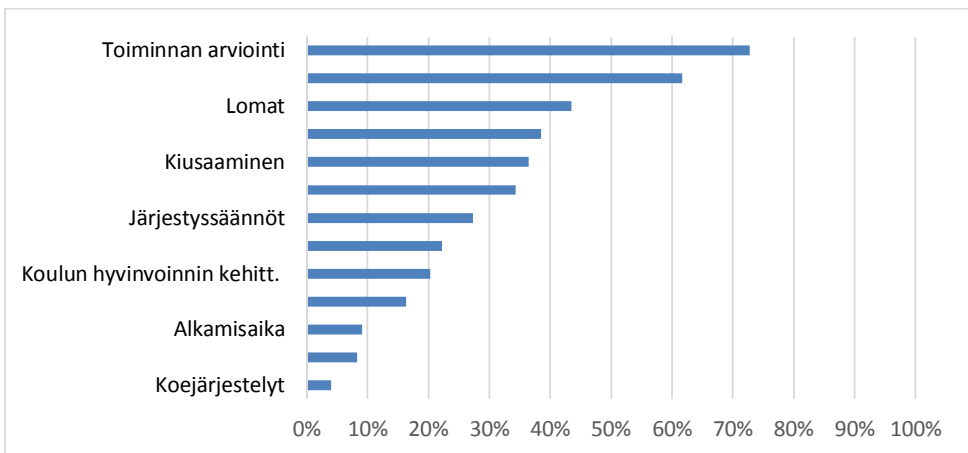
Kuvio 8.2 Kiusaamiseen liittyvän kirjaamisen käytännöt

Oppilaiden mahdollisuus osallistua koulun toimintojen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin vaihteli kouluittain (Kuvio 8.3). Eniten kouluissa tarjotaan oppilaille mahdollisuuksia kouluruokailukäytäntöihin (yli 80 % kouluista), oppilaiden ryhmäytymiseen ja yhteenkuuluvuuteen sekä kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen liittyvien toimintojen suunnitteluun. Järjestyssääntöjä koskeviin asioihin oppilailla on mahdollisuus osallistua alle puolessa kouluista. Vähiten mahdollisuuksia oppilailla on osallistua koulujen alkamisaikojä, opetussuunnitelmaa ja oppilashuoltoryhmää koskeviin asioihin.

Kuvio 8.3 Oppilaiden mahdollisuudet osallistua koulun toimintojen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin

Oppilaiden huoltajilla puolestaan on mahdollisuus osallistua eniten koulun toiminnan arviointiin ja vuosisuunnitelman laatimiseen (Kuvio 8.4).

Kuvio 8.4 Huoltajien mahdollisuudet osallistua koulun toimintojen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin

Päätelmät

Koulujen yhtenäistä toimintakulttuuria rakentavat käytännöt kuten oppilaiden ja huoltajien osallisuus vaihtelivat koulujen välillä, ja useimmissa toimintakäytännöissä vain osassa kouluja oppilaat voivat osallistua toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Viime vuosina myös lapsi- ja nuorisopolitiikassa on ryhdytty erityisesti painottamaan lasten ja nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamista (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012), ja myös lainsäädännön mukaan lasten ja nuorten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2016). YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi vuonna 2011 suosituksen, että Suomen tulisi paremmin huomioida lasten kouluhyvinvointi ja mielipiteet (ks. Harinen & Halme, 2012). Koulujen terveyden edistämisen toimintakäytännöt vaihtelivat koulujen välillä ja yhtenäinen kirjattu käytäntö menettelytavoista puuttui useasta koulusta. Opetussuunnitelmaan käytännöt kirjattiin vain osassa kouluja, vaikka tämä olisi vahvin ja sitovin menettely.

Lähteet

- Harinen, P., & Halme, J. (2012). *Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa*. Suomen UNICEF. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Haettu 25.4.2016 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012). *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Haettu 25.4.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>
- Perusopetuslaki 628/1998. Haettu 25.4.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Saaristo, V., Kulmala, J., Raisamo, S., Rimpelä, A., & Ståhl, T. (2014). *Havaittujen tupakointitapausten kirjaaminen on olennainen osa oppilashuoltotyötä*. Tutkimuksesta tiiviisti 18. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116294/URN_ISBN_978-952-302-282-9.pdf?sequence=1
- TEAvisari (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013). Verkkosivu: www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/teaviisari
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2016). Osio ”Lapsen osallisuus” verkkokäsikirjassa Lastensuojelun käsikirja. Haettu 24.2.2016 www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus
- Upadaya, K., & Salmela-Aro, K. (2013). Development of school engagement in association with academic success and well-being in varying social contexts. A review of empirical research. *European Psychologist*, 18(2), 136–147.